

ОНЛАЙН ТОРМОЗЪТ

НАРЪЧНИК ЗА УЧИТЕЛИ

DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY,
SECOND UNIVERSITY OF NAPLES

UNIVERSITY OF CYPRUS

ARISTOTLE
UNIVERSITY
OF THESSALONIKI

SCHOOL OF PSYCHOLOGY
ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI

CENTER FOR THE STUDY OF DEMOCRACY

ESZTER

REHABILITATION CENTRE
FOR SEXUALLY ABUSED VICTIMS

CHIAMAMILANO

CHIAMAMILANO ASSOCIATION

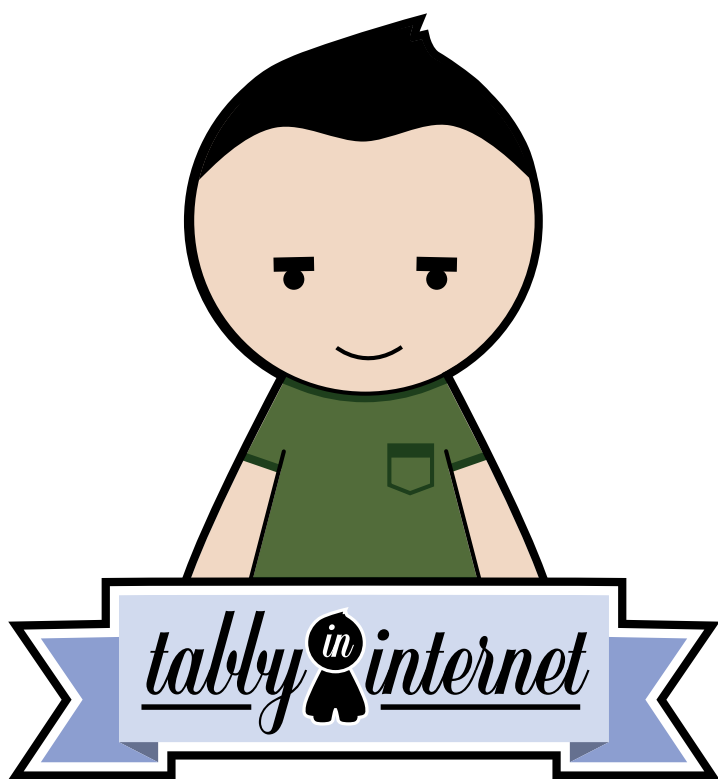

*Ministero dell'Istruzione,
dell'Università e della Ricerca*

ITALIAN MINISTRY OF EDUCATION,
UNIVERSITY AND RESEARCH

WITH THE SUPPORT
OF THE DAPHNE EU PROGRAMME

ИНДЕКС

ПРОЕКТЪТ TABBY	6
----------------	---

ДВЕ СТРАНИ НА ЕДНА И СЪЩА МОНЕТА?	8
-----------------------------------	---

ЗА КАКВО СТАВА ДУМА?	11
----------------------	----

КАПАНИ В ИНТЕРНЕТ:	14
--------------------	----

КОЛКО Е ВАЖНО ДО ВЗЕМАМЕ ПРАВИЛНИ РЕШЕНИЯ В МРЕЖАТА

РОЛЯТА НА УЧИТЕЛИТЕ	15
---------------------	----

КАКВО КАЗВА ЗАКОНЪТ	17
---------------------	----

МЕРКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ	19
----------------------------------	----

ПЪЛНОЦЕННА ИНТЕРВЕНЦИЯ:	20
-------------------------	----

ПРОГРАМА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ТОРМОЗА

КАКВО ОЩЕ МОЖЕ ДА СЕ НАПРАВИ	22
------------------------------	----

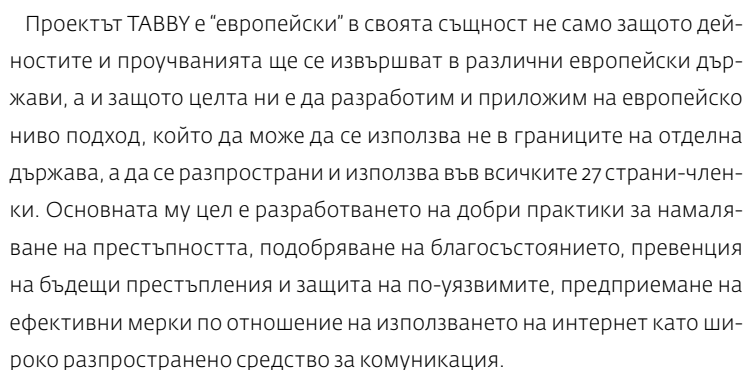
ПРОЕКТЪТ TABBY

Проектът TABBY (Threat Assessment of Bullying Behavior in Youth online – Оценка на опасността от агресивно поведение на подрастващите в интернет) обхваща предизвикателствата, пред които са изправени учителите, педагогическите съветници в училище, инструкторите, директорите, родителите и учениците във връзка с използването на електронните средства за комуникации от подрастващите, на интернет и мобилните телефони, както и на други интерактивни устройства, които предполагат заплахата от онлайн-агресия, онлайн-тормоз и sexting (изпращане на послания или изображения със сексуално съдържание).

Целта на проекта е увеличаване на познанията и уменията за предпазване на младите хора, които използват интернет, мобилни телефони, социални мрежи, училищни и извън-училищни мрежи, от превръщането им в жертви от страна на техните връстници или други подрастващи или дори възрастни. Проектът предвижда това да се осъществи посредством изграждане на система, с чиято помощ училищните власти, а и самите ученици да могат да идентифицират рисковите фактори и да направят правилна оценка на онлайн-тормоза, онлайн-заплахите и секстинга, а също и да предприемат адекватни предпазни мерки, за да защитят себе си и потенциалните жертви на такова увреждащо поведение.

Не може да се определи една единствена причина за възникването на онлайн-тормоза, онлайн-заплахите или секстинга. Проведени са редица изследвания, според които решаващо значение имат цял набор от индивидуални и социални рискови фактори, свързани с взаимоотношенията и връзките. Рисковите фактори увеличават вероятността да се случи да-

ДВЕ СТРАНИ НА ЕДНА И СЪЩА МОНЕТА?

Терминът „онлайн тормоз“ за първи път е използван и дефиниран от Бил Билси, канадски педагог с много съществен принос към системата на образованието. Това е само една от многото форми, които тормозът може да има и появата му е свързана с развитието на новите технологии, което определя и проникването му в съвременните средства за комуникация. Тормозът е добре познато явление в училищата и се определя като поредица от повтарящи се действия и прояви на отношение, които директно или индиректно целят да наранят някого, да упражнят физическо или психологическо насилие.

Разширяването на достъпността на технологиите и използването на интернет и мобилните телефони предоставят нови канали за комуникация между подрастващите. Днешните млади хора са първото поколение, израснало в общество, в което интернет е съществена част от ежедневието. Имайки предвид тези промени, проучихме как са се развили и изменили различните форми на насилие сред децата.

В литературата все още не е изяснено дали тормозът и онлайн тормозът представляват едно и също явление и за никого не е изненада повишеното внимание, което се обръща на изследването на ролята на интернет и другите средства за електронни комуникации в развитието на децата и подрастващите. Според направените проучвания над 90 % от тийнейджърите в България използват интернет, 83 % ползват интернет всеки ден (по този показател България е на второ място в ЕС след Швеция), а 54 % от тях споделят, че имат профил в някоя от най-популярните социални мрежи; 41% от младите потребители ползват интернет през мобилен телефон.

Достъпността на интернет го превръща за подрастващите в обичайна среда за преживявания и социализация: използва се за поддържане на връзка с приятели и познати, за получаване на информация, за учебни цели и т. н. Поради това новите технологии предлагат много нови възможности, особено в областта на общуването и взаимоотношенията, но в същото време проправят път за нови рискове, сред които са злоупотребите и насилието, нараняването на беззащитни хора и умишленото увреждане на нечие добро име. Когато подрастващите не притежават нужните умения за правилно боравене с интернет и

мобилни телефони, това ги поставя в ситуации, в които е възможно да действат на ръба на закона, а дори и да извършат реални престъпления, както и да станат жертви на нечия пряка или косвена агресия.

Сред изследователите този феномен все още не е възприето единно работно определение на *електронния* или *онлайн* тормоз: *"Използването на интернет или други цифрови технологии - мобилни телефони и персонални компютри, като средство за упражняване на **предумишлен тормоз** върху други лица"*

Смит (2008 г.) дава следното определение: *"Агресивно, преднамерено и повтарящо се действие, насочено срещу конкретна жертва и извършвано от отделно лице или от група хора посредством различни форми на електронна комуникация"*. Това определение е много подобно на определението за традиционния тормоз, като към него е добавено използването на новите комуникационни технологии. Според някои учени критерият за повтаряемост на действието не е от съществено значение: възможността публикуването в интернет материали да станат достояние на една глобална аудитория би могла да се счита за „повтаряемост“, тъй като благодарение на технологиите еднократната постъпка преодолява ограниченията на пространството и времето. Така че една-единствена проява, която в реалния свят не е достатъчна, за да бъде определен случаят като тормоз, във виртуалния свят може да бъде считана за онлайн тормоз.

*"Онлайн тормозът засяга деца и млади хора в положение както на жертви, така и на извършители на жестоки, опасни и застрашаващи действия в кибер-пространството... Онлайн тормозът, за разлика от случаите, когато извършителят и жертвата се изправят лице в лице, увеличава въздействието върху кибер-жертвата, поради **виртуалното естество на кибер-пространството**; в кибер-пространството извършителят може да се скрие зад екрана, откъдето да унижава своята жертва и анонимно да разпространява до голяма аудитория обидни материали, **без да се страхува, че ще бъде разкрит и наказан**".*

Електронният тормоз представлява *"използване на интернет или други цифрови технологии с цел нараняване или заплашване на някого ... Това е широко разпространен начин за сплашване" и също "доброволни повтарящи се злонамерени действия, осъществявани чрез използването на компютри и други електронни устройства"*.

Могат да се изведат следните характеристики на онлайн тормоза:

- **Доброволно участие:** става дума за преднамерени действия, а не за случайно стечение на обстоятелствата;
- **Повтаряемост:** този вид тормоз включва определен вид поведение, което не е случайно и изолирано. Отделните прояви са достатъчни, за да се извлече тази характеристика при разпространението в интернет;
- **Вреда:** жертвата трябва да разбере какви щети са нанесени;
- **Електронни средства:** тяхното използване отличава онлайн тормоз-то от традиционния тормоз.

ЗА КАКВО СТАВА ДУМА?

Подобно на традиционния тормоз, онлайн тормозът също е комплексно явление, което се проявява по различни начини:

- **Flaming (провокиране):** става дума за злонамерено и провокативно послание, изпратено от един потребител до едно лице или до група; изпращането на гневни или вулгарни електронни съобщения има за цел да предизвика вербални конфликти между двама или повече потребители в мрежата.
- **Harassment (тормоз):** може да се определи като повтарящо се изпращане на обидни или заплашващи послания до друго лице по електронна поща, с текстови съобщения по мобилен телефон или в чатове, които могат да предизвикат емоционално и психическо страдание. Както и при традиционните прояви на тормоз, резултатът е дисбаланс във взаимоотношенията, при който **жертвата пасивно търпи обидите** или в най-добрия случай се опитва, най-често безуспешно, да убеди насилника да прекрати агресията.
- **Cyberstalking (кибер-преследване):** Терминът се отнася за онези прояви, при които чрез използването на новите технологии върху жертвите се упражняват различни видове тормоз; целта е дразнене и тормоз, докато се премине към по-жестоки прояви на агресия, дори и физическа. Става дума за продължителни прояви на преследващо поведение, осъществявани чрез мрежата и мобилните телефони.
- **Denigrations (оклеветяване):** разпространяване в интернет или чрез смс на неверни обидни послания с цел „да се увреди доброто име или приятелските връзки на жертвата“.
- **Impersonation (превъплъщаване):** чрез създаване на фалшива самоличност кибер-хулиганите се представят за своите жертви. Характерна особеност на това явление е, че извършителят създава измислена личност с името на реален човек, като използва негова снимка, създава нов паралелен профил с цел да се преструва, че е въпросната личност и да може да от този профил да разпространява обидни съобщения, както и да получава желаната информация; възможно е също извършителят, ако разполага с потребителското име и паролата на жертвата, да изпраща послания от нейно име до хора, които няма как да разберат, че съобщенията не са писани от приятеля им, а от трети човек, който си е присвоил неговата самоличност. В някои случаи извършителят дори променя паролата за достъп и жертвата вече не

- **Tricky or Outing (подлъгване):** особено при това поведение е, че целта е жертвата да бъде заблудена. В някои случаи извършителят най-напред се представя като приятел, за да предразположи жертвата да разкрие лична информация, злепоставящи истории или снимки. След като веднъж е спечелил доверието на жертвата, извършителят се сдобива с нужните материали и ги разпространява по електронен път – интернет, SMS и др.

- **Happy slapping (Шамар на майтан):** Това явление е характерно за младите хора и е наблюдавано за пръв път през 2004 г. в Англия. То е сравнително нова форма, свързана с традиционните прояви на тормоз, при която група момчета са забавлява, удряйки плесници на непознати и заснемайки всичко с камерата на мобилен телефон. От зашлевяването се пристъпва и към други агресивни и обидни действия. Днешните прояви на "happy slapping" включват видео-запис, на който се вижда как жертвата е подложена на различни форми на насилие – психологическо и физическо, чиято цел „да унижат жертвата и да уронят доброто ѝ име.“ Записите се правят без знанието на жертвата и се публикуват в интернет, където стават достъпни за голям брой потребители.

ТРАДИЦИОНЕН УЧИЛИЩЕН ТОРМОЗ

Проявите на тормоз се случват най-често в училището или около него.

Извършителите обикновено са ученици от същия или съседен клас.

Свидетели на хулиганското поведение и агресия са съучениците или други приятели на места, които жертвата и насилникът често посещават.

Присъствието на другите/групата улеснява и понякога насърчава определени постъпки.

Традиционно хулиганът има нужда да доминира във взаимоотношенията и това е свързано с неговата популярност и признаване от групата. Става дума за общи социални норми, които също са белег за групова принадлежност.

Насилникът може да почувства и да види последствията от своите действия (когнитивно, а не емоционално възприятие) и това му носи удовлетворение.

Характерни за извършителя са липсата на отговорност, омаловажаването на постъпките и прехвърлянето на вината върху жертвата: „Аз не съм виновен, това е само шега“.

При традиционния тормоз извършителите са единствените, които проявяват агресия; жертвата рядко отвърща на насилника. Ако има ответна реакция (т. нар. „насилник-жертва“), тя обикновено е насочена към някого, който се възприема като по-слаб.

При традиционните форми на тормоз свидетелите по-скоро остават безучастни или насърчават насилника. Рядко се обръщат за помощ към някой възрастен.

ОНЛАЙН ТОРМОЗ

Проявите на тормоз в интернет се случват при наличие на връзка с мрежата и не са обвързани с конкретно място.

Извършителите могат да бъдат както познати, така и напълно непознати на жертвата.

„Материалът“, използван от кибер-насилника, може да бъде достъпен от всички кътчета на света. Всеки публикуван коментар, снимка или видео, може да бъде видян от милиони хора.

Кибер-насилникът често прави неща, на които не би се осмелил в реалния живот, ако няма „защитата“ на електронното устройство.

При онлайн тормоза извършителят се възползва от предполагаемата си невидимост и по този начин иска да прояви силата и надмощието си. (Забележка: Всеки компютър оставя следи, които могат да бъдат идентифицирани от съответните полицейски органи.)

Насилникът не вижда резултатите от действията си; по този начин донякъде се намалява възможността му да съчувства на жертвата и да разбере напълно какво се случва, макар че това само по себе си не представлява пречка за него.

При онлайн тормоза е налице деперсонализиране на действията, а последствията се приписват на аватари или променени самоличности, които се използват в интернет.

При онлайн тормоза извършител може да бъде дори някой, който в реалния живот е с ниско социално влияние и често самият той е жертва на тормоз; поведението му в мрежата може да бъде насочено към онзи, който упражнява насилие върху него в реалния живот.

В случаите на онлайн тормоз наблюдателите могат да бъдат както пасивни, така и активни (да се включат във виртуалните действия на насилие). Жертвата почти никога не разговаря за това с някой възрастен, като причините за това включват срам и страх от евентуални последствия (отнемане на достъпа до компютър), тъй като в общия случай възможните последици от онлайн тормоза са подценени.

КАПАНИ В ИНТЕРНЕТ:

КОЛКО Е ВАЖНО ДО ВЗЕМАМЕ ПРАВИЛНИ РЕШЕНИЯ В МРЕЖАТА

Капаните на интернет всъщност са причините, поради които тийнейджърите вземат неправилни решения в кибер-пространството. Ето няколко примера:

- **Ти не можеш да ме видиш:** идеята за невидимостта и за възможността да останеш анонимен премахва всички притеснения от евентуално разпознаване, което би могло да доведе до неодобрение или наказание.
- **Аз не мога да те видя:** липсата на осезаема обратна връзка относно последствията от действията в интернет върху другите или върху самия извършител служи като пречка пред изпитването на истинско съчувствие и признаването на факта, че извършените действия причиняват вреда и носят лоши последствия.
- **Кой съм аз? (изследване на самоличността):** профилите на тийнейджърите в социалните мрежи се превръщат в публично място за изследване на тяхната изграждаща се индивидуалност. Това може да доведе до разкриване на неподходяща информация.
- **Готин/а ли съм? (сексуално съзряване):** тийнейджърите изследват и изпробват в мрежата своето полово съзряване, при това в култура, която насърчава предизвикателната сексуалност. Възможно е те да се стремят да подражават на провокативните образи, които ги заливат от рекламната и развлекателната индустрия.
- **Всички го правят (социални норми в интернет):** съчетаването на фактори, които водят до липса на задръжки в интернет, и тенденцията тийнейджърите да проявяват стадно чувство може да доведе до възникване на социални норми в интернет, които подкрепят безотговорното поведение.
- **Ако мога да го направя, сигурно не е проблем:** само защото нещо може лесно да бъде направено, то не е лошо и не представлява проблем.
- **Търся любов:** тийнейджърите, които „търсят любов“ в интернет, понякога правят неща, с които привличат неподходящи прояви на внимание.
- **Колко далеч мога да стигна (рисково поведение):** подрастващите изпробват границите, защото по този начин се научават колко устойчиви са те и кое е позволено. Рисковото поведение в интернет понякога може да се окаже по-безопасен начин за поемане на определени рискове, в сравнение с алтернативите в реалния свят.

РОЛЯТА НА УЧИТЕЛИТЕ

В много от случаите училището и учителите се чувстват безсилни или не считат, че е тяхна работа да се притесняват за проблеми от този род, тъй като те засягат учениците, когато се намират извън сградата на училището. Макар повечето учители да разбират сериозното въздействие на онлайн тормоза върху децата и свързаните с него притеснения, те не го приемат като проблем, свързан с училището.

Това мнение не отговаря на реалността. Вярно е донякъде, че когато ползват интернет, децата най-често са у дома или на гости у свои приятели (ако приемем, че в училище съществуват стриктен и ефективен контрол и забрани, свързани с ползването на интернет), но е вярно също, че и в училище имат достъп до интернет през компютрите там или през мобилните си телефони. Освен това отговорност на училището е да осигури обучение, информация, превенция и намеса при възникване на проблеми, засягащи децата, да се грижи за тяхното благосъстояние и да намали техния дискомфорт.

Така че учителите имат двойна функция:

1. да помагат на децата, които имат проблеми, след като са станали жертва на онлайн тормоз и едновременно с това да предприемат мерки срещу онези, които злоупотребяват при ползването на мобилни телефони и интернет, а също така да изслушват и да предлагат адекватни съвети;
2. да повишават осведомеността и да предоставят информация на децата и на родителите на онези, за които съществува сериозен риск да проявяват агресивно и оскъrbително поведение в интернет; да оповестяват какви рискове поемат момчетата, които гледат на постъпките си като на шега и начин да изпъкнат със смелостта си, а всъщност с действията си нанасят вреда на други хора. Хулиганското поведение и използването на интернет за унижаване, шпиониране и контролиране на някого не са добри начини за спечелване на искрено уважение и възхищение на връстниците.

Другите виждат и знаят какво се случва, но предпочитат да не вземат отношение, защото са пасивни, харесва им да наблюдават случващото се или защото не искат самите те да пострадат, а също и защото

подценяват отрицателното въздействие, което хулиганските действия имат върху жертвата.

Ученикът, който е жертва на някаква форма на онлайн тормоз, вероятно не си дава сметка за последствията и приема случващото се за нормално и дори реагира с подобна атака в интернет, с текстови съобщения или други кибер-оръжия, като по този начин затваря цикъла на насилието.

Емоционалната и физическата отдалеченост, дължащи се на използването на електронни средства за комуникация, позволяват бързо преминаване от идеи към действие, без време за обмисляне на смисъла на конкретните постъпки и за социално взаимодействие. В кибер-пространството хората притежават по-малко социални, контекстуални и емоционални белези, отколкото при общуването лице в лице. Поради това те в много по-малка степен проявяват чувствителност или изпитват угризения за поведението си и често проявената агресия в мрежата се възприема като нормална форма на общуване.

Учителят трябва да бъде на разположение на учениците и те да могат да се обръщат към него за съвет и помощ при възникване на проблем.

Как това може да се осъществи? Без заклеимяване. Учениците не търсят съдействие от възрастните, защото се страхуват от „наказание“ у дома – отнемане на компютъра или смартфона, или в училище – порицание и ставане за смях пред всички. Децата трябва да знаят, че учителите познават проблема, наясно са какви неприятни неща могат да се случват в интернет и че всеки би могъл да се окаже в ролята на жертва. Важно е това, че отговори и решения има и не трябва да се пренебрегва и подценява случващото се, защото това само би влошило положението, вместо да помогне. Учителят трябва ясно да покаже пред учениците, че някои от постъпките им могат да представляват закононарушения; присвояването на снимка и публикуването ѝ в интернет означава извършване на две престъпления и може да бъде преследвано от закона. Границата между законното и незаконното, когато става дума за действия в интернет, често е много деликатна.

КАКВО КАЗВА ЗАКОНЪТ

Според Наказателния кодекс на Република България малолетните, тоест ненавършилите 14 години, не са наказателно отговорни. Когато малолетен извърши обществено опасно деяние, към него могат да се прилагат единствено възпитателни мерки.

Непълнолетните от 14 до 18-годишна възраст могат да бъдат наказателно отговорни, ако съдят прецени, че са могли да разбират свойството и значението на деянието и да ръководят постъпките си. Ако не са признати за наказателно отговорни, те се настаняват по решение на съда във възпитателно училище-интернат или в друго подходящо заведение.

По отношение на непълнолетен, извършил поради увлечение или лекомислие престъпление, което не представлява голяма обществена опасност, прокурорът може да реши да не се образува или да прекрати образуваното досъдебно производство, а съдът да реши да не бъде предаван за съдене или да не бъде осъден, ако спрямо него могат да се приложат успешно възпитателни мерки по Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. В тези случаи съдът може сам да наложи възпитателна мярка, като уведоми за това местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните или ѝ изпрати преписката за налагане на такава мярка.

По отношение на сексуалните посягателства срещу малолетни от пълнолетни лица Наказателният кодекс е много строг, тъй като се предполага, че малолетните не осъзнават напълно сексуалните действия и тяхното евентуално съгласие за извършването им няма юридическа стойност. Наказанията

варират според тежестта на извършеното посягателство и могат да достигнат до 20 години затвор.

Наказателният кодекс предвижда наказания, свързани и с посягателства през компютърни системи. Притежаването, производството и разпространението на детска порнография са наказуеми деяния, водещи до различни по тежест наказания.

Използването на интернет, за да се придобие или разпространи информация за малолетно или непълнолетно лице с цел каквото и да е сексуално посягателство срещу него се наказва със затвор от 1 до 6 години.

Тормоз, обида и неосъзнаване извършването на закононарушение

Съществуват много ситуации, които психолози и социолози определят като тормоз, но независимо от причините, довели до тях (индивидуални мотиви, натиск от групата), те могат да се определят и като закононарушения по смисъла на Наказателния кодекс или други закони.

Ако се обърнем към някои от често срещаните ситуации в училище, отнемането на чужда вещь може да се третира като кражба, което носи наказание до 8 години затвор. При използване на сила действието може да се определи като грабеж с наказание до 10 години затвор. При използване на заплахата то може да се квалифицира като изнудване с наказание от 1 до 8 години затвор.

За обида Наказателният кодекс предвижда глоба от хиляда до 3 хиляди лева и обществено порицание. Разгласяването на позоряща информация за друго лице може да бъде определено като клевета и да носи наказание от 3 до 7 хиляди лева глоба и обществено порицание и от 5 до 15 хиляди лева, ако от това са настъпили тежки последици.

Който узнае противозаконно неадресирано до него съобщение, предадено по телефон, телеграф, чрез компютърна мрежа или по друго далекосъобщително средство, се наказва с лишаване от свобода до две години, посочва Наказателният кодекс.

мястото на учителите

Учителите могат да спомогнат за разбирането от страна на учениците, че голяма част от действията, които те извършват в рамките на обичайния или онлайн тормоз, всъщност могат да се третираат като престъпления по смисъла на Наказателния кодекс.

Обикновено учителите са първите, които стават свидетели на съзнателен тормоз от страна на ученици срещу други ученици. Освен полагането на усилия за развитие на емоционалната интелигентност на децата, подкрепата за подложените на тормоз, те могат да използват като средство и позоваването на законите и последиците от тяхното нарушаване.

МЕРКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ

При разглеждането на проблемите на онлайн тормоза в училище е много важно да се приеме, че усилията за превенция и интервенция трябва да се полагат съвместно от училището, семейството и обществото. Работещите в училище са насърчавани да поемат водеща роля при идентифицирането на пътищата, които водят подрастващите към онлайн тормоз, търсенето на отговорност от страна на извършителите, окуражаването на учениците да не остават безучастни и да не позволяват проявите на тормоз да се превърнат в нещо приемливо и при обучаването им да не пренебрегват травмите, които кибертормозът нанася на другите.

Превантивните мерки трябва да бъдат насочени към подтикването на младите хора да развиват про-социално отношение и поведение, за да могат изграждат и да поддържат здрави взаимоотношения в училищната среда и извън нея..

Макар онлайн тормозът да започва анонимно и във виртуалния свят, последствията от него повлияват на уменията и постиженията на учениците в реалната училищна среда.

Поради тази причина училищният персонал би следвало да се намесва при възникване на проблеми, свързани с онлайн тормоз, с цел да се гарантира безопасна и спокойна учебна атмосфера. Насърчава се разследването на всички случаи на насилие – включително и електронен тормоз – и търсенето на отговорност от виновните. Важно е училищата да насърчават поддържането на обстановка, в която всички ученици да се чувстват приети и в която на оплакванията от онлайн тормоз да се реагира с образователни и комуникативни средства.

ПЪЛНОЦЕННА ИНТЕРВЕНЦИЯ:

ПРОГРАМА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ТОРМОЗА

Препоръчително е училището да има програма за превенция на тормоза, разработена специално за справяне с проблемите, свързани с училищния тормоз. Тя следва да предвижда по-голямо позитивно участие от страна на възрастните (учители и родители) в училищните дела (напр. повишаване на осведомеността за мащабите на проблема, засилване на надзора и контрола над учениците), ограничаване на неприемливото поведение (напр. ясно формулирани правила срещу хулиганските прояви), последователност при налагането на санкции за нарушаване на правилата и положителни примери от страна на възрастните:

- **Интервенцията на ниво училище** има за цел да подобри цялостната училищна атмосфера и да създаде безопасна и позитивна учебна среда. Насочена е към всички, които са свързани с училището. Стремежът е към намаляване, ако не към пълно премахване на съществуващите проблеми между насилници и жертви сред учениците в училищната среда и извън нея, предвратяване на нови проблеми и изграждане на по-добри взаимоотношения между връстниците.
- **Интервенцията на ниво образователна система** трябва да предвижда различни дейности, сред които разпространяване и попълване на анонимен въпросник, за да се направи оценка на естеството и сериозността на проблема в училище и извън него, създаване на координационен комитет (представителен екип от училището) за планиране и координиране на тази програма и на други дейности, свързани с превенцията на насилието, провеждане на обучения за персонала и родителите, засилване на надзора, въвеждане на училищни правила и включване на родителите в инициативата.

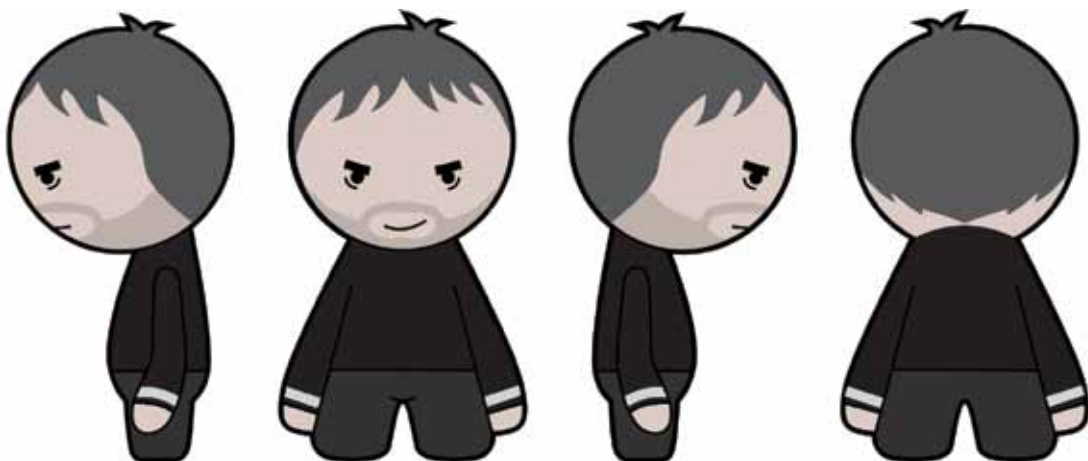
КАТО ЦЯЛО УЧИТЕЛИТЕ И ОСТАНАЛИЯТ УЧИЛИЩЕН ПЕРСОНАЛ БИ ТРЯБВАЛО:

1. ДА ПРОВЕЖДАТ УРОЦИ, СВЪРЗАНИ С ОНЛАЙН ТОРМОЗА, ЗА УСВОЯВАНЕ НА ЕФЕКТИВНИ СОЦИАЛНИ УМЕНИЯ, ТЕХНИКИ ЗА РАЗРЕШАВАНЕ НА КОНФЛИКТИ, ЕФЕКТИВНО ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ, КОМУНИКАЦИОННИ УМЕНИЯ И ДА ПОДЧЕРТАВАТ ВАЖНОСТТА НА ДОБРОТО ОТНОШЕНИЕ И ВЗАИМНОТО УВАЖЕНИЕ;
2. ДА ПРЕДЛАГАТ КОНКРЕТНИ НАПЪТСТВИЯ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ПРЕКРАТЯВАНЕ НА ОНЛАЙН ТОРМОЗА;
3. ДА СЕ ГРИЖАТ ЗА ПОДОБРЯВАНЕТО НА КОНКРЕТНАТА СОЦИАЛНА СРЕ-

ДА В КЛАСНАТА СТАЯ;

4. ДА ОБУЧАВАТ ПОДРАСТВАЩИТЕ КАК ДА РЕАГИРАТ И, КОЕТО Е ДОРИ ПО-ВАЖНО, КОГА ДА ПРЕНЕБРЕГВАТ ПРОЯВИТЕ НА ОНЛАЙН ТОРМОЗ;
5. ДА ОБУЧАВАТ СТРАНИЧНИТЕ НАБЛЮДАТЕЛИ КОЛКО Е ВАЖНО ДА СЕ ГОВОРИ, ДА СЕ ОКАЗВА ПОМОЩ НА ЖЕРТВИТЕ И ДА СЕ СЪОБЩАВА ЗА ЕВЕНТУАЛНИ ПРИТЕСНЕНИЯ;
6. ДА ПОДГОТВЯТ ПОДРАСТВАЩИТЕ САМОСТОЯТЕЛНО ДА СЕ ПРЕДПАЗВАТ И ДА РЕАГИРАТ НА ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С ОНЛАЙН ТОРМОЗА И БЕЗОПАСНОСТТА В ИНТЕРНЕТ;
7. ДА РАБОТЯТ В СЪТРУДНИЧЕСТВО С РОДИТЕЛИТЕ НА ДЕЦАТА ЗА РАЗВИВАНЕТО НА САМОКОНТРОЛ И ЗАГРИЖЕНОСТ ЗА ДОБРОТО НА ДРУГИТЕ;
8. ДА ОТДЕЛЯТ ИНДИВИДУАЛНО ВНИМАНИЕ НА ОНЕЗИ УЧЕНИЦИ, КОИТО СА ЗАСЕГНАТИ ОТ ОНЛАЙН ТОРМОЗ КАТО ИЗВЪРШИТЕЛИ ИЛИ КАТО ЖЕРТВИ;
9. ДА УЧАСТВАТ В ПОСТИГАНЕТО НА НАБЕЛАЗАНИТЕ ЦЕЛИ, КАТО ПОСОЧВАТ ВЪЗМОЖНИТЕ ОПАСНОСТИ И ПРЕДАВАТ НА ПОСТРАДАЛИТЕ ЕФЕКТИВНИ УМЕНИЯ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И СПРАВЯНЕ С ТОРМОЗА;
10. ДА РАБОТЯТ С ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ, ДА РАЗКРИВАТ ПРИЧИНИТЕ ЗА СЪОТВЕТНОТО ПОВЕДЕНИЕ ОТ СТРАНА НА УЧЕНИЦИТЕ;
11. ДА ПРОВЕЖДАТ ЗАНИМАНИЯ, КОИТО НАСЪРЧАВАТ НУЖНИТЕ УМЕНИЯ И ПРОЯВИТЕ НА СЪПРИЧАСТНОСТ, ЗА ДА ПОМОГНАТ НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ ДА РАЗБЕРАТ И СЪПРЕЖИВЕЯТ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО, КОЕТО С ПОСТЪПКИТЕ СИ ОКАЗВАТ ВЪРХУ ДРУГИТЕ.

КАКВО ОЩЕ МОЖЕ ДА СЕ НАПРАВИ

Целта на проекта Tabby е да се направи повече за справяне с този проблем, за да се помогне на момчетата и момичетата, които използват интернет по безопасен начин, да избегнат евентуални неприятности, присъщи на мрежата на виртуалния свят.

Ние предоставяме полезна информация, за да помогнем на учители и родители да разпознават предупредителните сигнали и да не подценяват сериозността на проблема.

Тук представяме материала, който се съдържа в пакета за интервенция: Въпросника Tabby и видеоматериал.

ВЪПРОСНИКЪТ TABBV

Какво представлява въпросникът? В него момчетата и момичетата отговарят на въпроси, свързани с онова, което се случва, когато са в училище, когато си служат с цифрови устройства и когато използват интернет.

Отговорите ще послужат да се направи оценка доколко поведението им в реалния и във виртуалния свят ги излага на риск да станат извършители или жертви на онлайн тормоз.

В края на въпросника децата получават общ резултат, който им позволява:

- Да разберат дали са изложени на риск от въвличане в хулиганско поведение;
- Да получат съвети как да избягват рисковото поведение.

ВЪПРОСНИКЪТ TABBV представлява интерактивен инструмент и помага на децата да разберат:

- Какво се случва, когато ползват интернет;
- Доколко са изложени на риск по отношение на тормоза и заплахите в интернет, които могат да ограничат тяхната свобода и да влошат живота им, а също и как да намерят разрешение за възникнали проблемни ситуации.

Въпросникът TABBV може да бъде попълнен онлайн на www.tabby.eu, където са предоставени инструкции и има възможност за отбелязване на отговорите. Въпросникът е напълно анонимен и резултатите се използват единствено за статистически цели.

ОТГОВАРЯЩИТЕ ТРЯБВА ДА ОТДЕЛЯТ ДОСТАТЪЧНО ВНИМАНИЕ НА ВСЕКИ

УЧЕНИЦИТЕ ТРЯБВА ДА ПОПЪЛНЯТ ВЪПРОСНИКА, ПРЕДИ ДА ГЛЕДАТ И ОБСЪДЯТ ВИДЕОМАТЕРИАЛА С УЧИТЕЛИТЕ СИ. ВСИЧКИ ОТГОВОРИ НА УЧЕНИЦИТЕ ЩЕ ОСТАНАТ КОНФИДЕНЦИАЛНИ, ЗА ДА СЕ УВАЖИ НЕПРИКОСНОВЕНОСТТА НА ЛИЧНИЯ ИМ ЖИВОТ.

ВИДЕОМАТЕРИАЛЪТ

нека най-напред децата да изгледат филмчетата, а после заедно с учителя да обсъдят тяхното съдържание и възможните решения. още веднъж, важно е децата да са попълнили въпросника, преди да гледат видеоматериала.

ТЕМИ НА ФИЛМЧЕТАТА:

ВИДЕО 1: ВСЕКИ МОЖЕ ДА БЪДЕ ВСЕКИ

Целта на този филм е децата да разберат необходимостта от защита на личните си данни в интернет и особено в социалните мрежи. Изключително важно е да не се приемат покани за приятелство от хора, които не познават или в чиято самоличност се съмняват, защото анонимността, която съществува благодарение на новите технологии, позволява на всеки да бъде всеки.

Историята: Магда, главната героиня, вижда на стената си във Фейсбук покана за приятелство от човек, когото вероятно не познава.

Заинтригувана, тя разглежда профила на „мазника“: на снимките изглежда добре – спретнат и обръснат, предоставил е информация за контакт... **Магда решава да приеме поканата за приятелство!**

Следващата сцена представя дома на „мазника“ – той разглежда профила на Магда във Фейсбук, снимките и информацията ѝ за контакт, за да се свърже с нея.

На следващия ден Магда отива на училище с две свои приятелки. Междувременно „мазникът“ също отива в училището, промъква се около сградата, крие се зад едно дърво и тайно наблюдава.

Децата излизат от училище, героинята разговаря навън с приятелките си.

„Мазникът“, който е видял всичко това, се прибира у дома и във Фейсбук се свързва с приятелките на Магда, които е видял заедно с нея пред училището.

Двете приятелки се прибират, отварят профилите си във Фейсбук и виждат покана за приятелство от „мазника“. И двете го добавят към приятелите си. Едната от тях провежда чат с него и, заинтригувана и поласкана, се съгласява да се срещне с него на ледената пързалка. Когато отива на срещата, момичето вижда, че новият ѝ приятел е

различен от очакваното – по-възрастен, съмнителен, мазен.

Уплашено, момичето се втурва към дома на Магда, за да ѝ разкаже какво се е случило и да предупреди приятелките си.

Двете седят до бюрото и разглеждат профила на „мазника“. Докато Магда е пред компютъра, започва разговор между двете приятелки.

Приятелка 1 (тази, която се е срещнала с „мазника“) разтревожена разказва какво се е случило, Приятелка 2 променя израза на лицето си, много се разгневява.

В този момент филмът връща зрителите в началото и показва какво щеше да се случи, ако момичетата бяха постъпили по друг начин...

Ами ако....

Магда се прибира от училище, влиза в стаята си, сяда до бюрото, включва компютъра и отваря профила си във Фейсбук, вижда поканата за приятелство от човек, когото не познава. Разглежда профила на „мазника“, снимките му (спретнат, обръснат) и информацията за контакт... , **но решава да не приеме поканата за приятелство.**

В края на филма има съвети за това как могат да бъдат избегнати някои от потенциалните проблеми.

Деца са посъветвани да защитят самоличността си в социалните мрежи:

- Внимателно проверете настройките на поверителността;
- Изберете трудна за отгатване парола;
- Не приемайте покани за сприятеляване от непознати и не се доверявайте на външността: всеки може да бъде всеки!

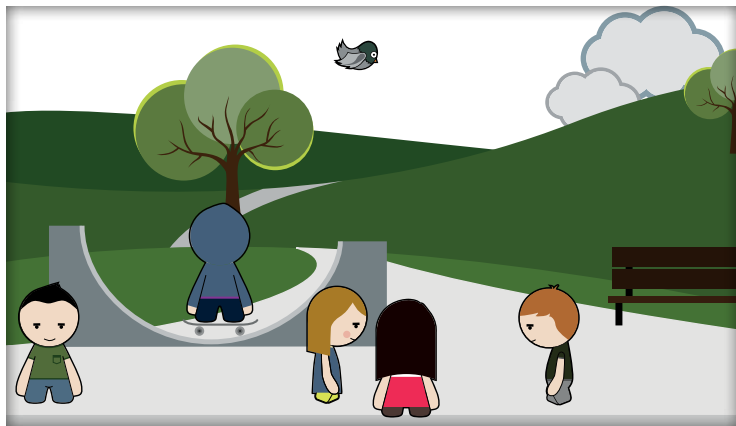
Никога не споделяйте лична информация, не разпространявайте в интернет телефонния си номер, адреса си, местата, които обикновено посещавате, както и всякакви други данни, по които можете да бъдете проследени и намерени.

Ако все пак се съгласите да се срещнете лично с някого, когото познавате от интернет:

- кажете на някого, на когото имате доверие;
- не отивайте сами;
- изберете оживено обществено място;
- бъдете внимателни!

ВИДЕО 2: ИНТЕРНЕТ, ВСЕКИ ЗАВИНАГИ

Вторият филм показва какви са възможните отрицателни последствия за потърпевшите от заснемането и разпространението на изображенията (дори и когато това е направено на шега).

Мирко, главният герой, отива на ледената пързалка заедно със свои приятели. Момчетата се забавляват, а приятелят на Мирко (Червения) снима всичко с телефона си. Следобед, когато момчетата се прибират, Мирко върви заедно със своя приятел, Червения. Междувременно, един гълъб се изкачва точно върху главата на нашия герой, а Мирко заснема всичко и смеейки се, бърза да се прибере.

Вкъщи Червения преглежда записите от деня, намира филмчето от ледената пързалка и това с „инцидента“ на Мирко с гълъба и решава да качи последното в интернет.

Главният герой е вкъщи пред компютъра си, когато получава като MMS снимка от случката с гълъба. Веднага след това получава в електронната си поща линк към видеоклип в Youtube. Там открива филмче, на което се вижда как се опитва да почисти главата си, а отдолу следват многобройни унижителни коментари и около 200 одобрения на филма. Главният герой е унижен, притеснен и отчаян.

В този момент филмът връща зрителите към началото и показва какво щеше да се случи, ако момчетата бяха постъпили по друг начин...

Ами ако....

Действието се връща отново в дома на Червения, когато той решава кои от записите си да публикува в Youtube. Избира филмчетата, заснети на ледената пързалка, които показват положителните моменти, без да обиждат и да нараняват някого и без да причиняват срам или неудобство.

Главният герой получава като MMS снимка от следобеда на ледената пълзалка.

Веднага след това получава в електронната си поща линк към видеоклип в Youtube.

Там открива филмче, на което се вижда как всички се забавляват на пързалката, а отдолу следват многобройни положителни коментари и около 200 одобрения на филма. Мирко е щастлив да изгледа записа от следобедното забавление с приятели.

В края на филма има съвети за това как могат да бъдат избегнати някои от потенциалните проблеми.

- Когато публикувате нещо в мрежата, помнете, че всеки би могъл да го види и да го препрати на други, така че става невъзможно да заличите следите си. Помислете добре преди всяко кликане!
- Преди да споделите с някого информация, снимки или видео-материали на свои приятели, поискайте разрешението им: може би сте на път да нарушите закона!
- Много е лесно да дразните някого: ако искате да сте популярни сред приятелите си, по-добре се захванете с нещо положително, което няма да има лошо въздействие върху другите.

ВИДЕО 3: ВИРТУАЛНИ ДЕЙСТВИЯ, РЕАЛНИ ПОСЛЕДСТВИЯ

Този филм разглежда възможните отрицателни последствия, свързани с неправилното ползване на мобилни телефони и подчертава колко е важно притежателите им да не ги оставят без надзор. Информацията в телефона може да бъде използвана, както е показано в този филм, за създаване на фалшиви профили в социалните мрежи, което най-малкото може да доведе до различни неприятни ситуации.

Анита, главната героиня, оставя мобилния си телефон без надзор в междучасието. Две от съучениците ѝ се спогледват заговорнически, приближават се и търсят нещо в паметта на телефона ѝ, намират снимки и ги изпращат през bluetooth до своите телефони.

Същия следобед се събират, разглеждат снимките, разговарят оживено, смеят се и съставят план. Сядат пред компютъра, създават фалшив профил във Фейсбук, като използват името на Анита; решават да премахнат всички ограничения за достъп до стената и снимките на новия профил.

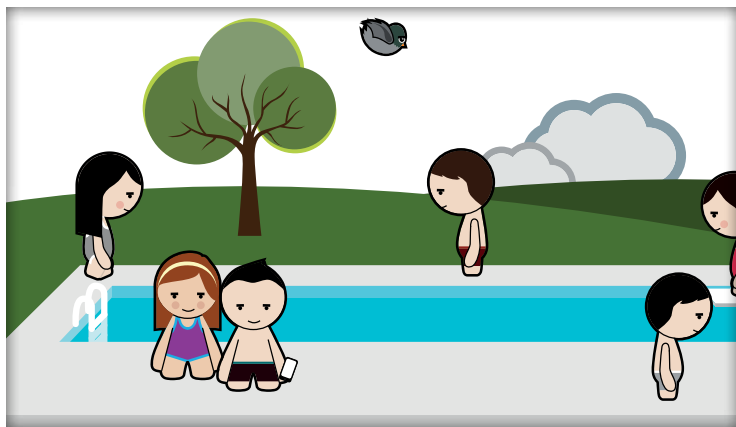
Междувременно Анита се прибира вкъщи, сядат пред компютъра, отваря профила си във Фейсбук и избухва в сълзи. Майка ѝ влиза в стаята и се опитва да разбере какво се е случило, но Анита не отговаря и се опитва да прикрие всичко. Гневът на майката нараства и между двете започва кавга. Майката излиза от стаята, а отчаяната Анита остава сама.

Ами ако...

Майката на Анита влиза в стаята ѝ. Опитва се да разбере от дъщеря си какво се е случило. След като обмисля възможността да получи помощ, Анита разказва всичко на майка си, която я изслушва внимателно. Със съгласието на момичето, майката се обажда по телефона и призовава трите момичета да изяснят станалото помежду си и

ВИДЕО 4: ШЕГА ИЛИ ПРЕСТЪПЛЕНИЕ?

Целта на последния филм е да предизвика дискусията относно сериозните последици (както за извършителя, така и за жертвата), произтичащи от разпространяването на снимки и видеоматериали, които увреждат доброто име на някого. Широко разпространена практика е да се отмъщава на настоящ или бивш партньор, като се използват и разпространяват материали, които увреждат доброто му име. Зад това стоят проблеми със самоконтрола, липсата на диалог и на трезва преценка.

Главният герой и приятелката му се намират в басейн заедно със свои приятели.

Главният герой снима приятелката си. Когато той се отдалечава, друго момче се приближава към нея, заговаря я и двамата очевидно се забавляват.

Гордостта на главния герой е наранена и той решава да си отмъсти, като публикува снимката и телефонния ѝ номер в сайт за запознанства.

На следващия ден момичето, което нищо не подозира, отива на училище и цяла сутрин получава „странни“ обаждания, докато накрая разбира, че снимката и номерът ѝ са публикувани в мрежата, вероятно в сайт за запознанства. Разбира, че ревнивият ѝ приятел е направил това, за да отмъсти за нараненото си собственическо чувство, като я подложи на обиди и унижения. Тя се чувства разтревожена и застрашена.

Ами ако....

Главният герой и приятелката му се намират в басейн заедно със свои приятели; той снима нея и тях.

Когато той се отдалечава, друго момче се приближава към нея, заговаря я и двамата очевидно се забавляват. Дори и да си мисли, че има основание да се чувства засегнат, главният герой подхваща разговор с други момичета, постепенно гневът му се ута-

ложва и той започва да се усмихва. В крайна сметка установява, че няма нищо лошо в това всеки от тях да разговаря и да се забавлява и с други хора.

В края на филма има съвети за това как могат да бъдат избегнати някои от потенциалните проблеми.

- Публикуването на снимки на приятели без тяхното разрешение е престъпление; помислете за това предварително.
- Уронването на нечие добро име е нарушаване на закона.
- Ако изпитвате гняв към някого, по-добре да разговаряте с него, да изразите чувствата си, вместо да търсите начин за отмъщение.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Aftab, P. (2004). Understanding the cyber-harassment problem. Information Week. Retrieved March 23, 2005, from <http://www.informationweek.com/story/showarticle.jhtml?articleID=29116706>.
- Agatston, P. W., Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Student's perspectives on cyberbullying. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 59–60.
- Baldry, A., C., & Farrington, D., P., (2004). Evaluation of an Intervention Program for the Reduction of Bullying and Victimization in Schools. *Aggressive Behavior*, 30, 1–15.
- Berson, I. R., & Berson, M. J. (2005). Challenging online behaviors of youth: Findings from a comparative analysis of young people in the United States and New Zealand. *Social Science Computer Review*, 23, 29–38.
- Berson, I., R., Berson, M., J., & Ferron, J., M. (2002). Emerging risks of violence in the digital age: lessons for educators from an online study of adolescent girls in the United States. *Journal of School Violence*, 1, 2, 51–71.
- Chisholm, J. F. (2006). Cyberspace violence against girls and adolescent females. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087, 74–89.
- Finkelhor, D., Mitchell, K., & Wolak, J. (2001). Highlights of the Youth Internet Safety Survey. Juvenile Justice Fact Sheet-FS200104 (p. 1–2). Washington, DC: US Government Printing Office. Retrieved November 20, 2007, from <http://www.unh.edu/ccrc/pdf/jvq/CV46.pdf>
- Genta M., L., Brighi, A., & Guarini, A., a cura di., (2009). *Bullismo elettronico*. Roma: Carocci.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: an exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129–156.
- Kowalski, R. M., & Limber S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22–30.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27(2), 157–170.
- Mason, K., L. (2008). Cyberbullying: a preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323–348.
- Menesini, E., & Nocentini, A. (2009). Cyberbullying definition and measurement: some critical considerations. *Zeitschrift für Psychologie / Journal of Psychology*, 217(4), 230–232.
- Olweus, D. (1993a). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Williston, VT: Blackwell.
- Olweus, D. (1993b). Victimization by peers: Antecedents and long-term outcomes. In K. H. Rubin & J. B. Asendorff (Eds.), *Social withdrawal, inhibition, and shyness* (pp. 315–341). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Olweus, D. (1999). Norway. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, & P. Slee (Eds.), *Nature of school bullying: A cross-national perspective* (pp. 28–48). London: Routledge.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–169.
- Pepler, D. J., & Craig, W. (2000, April). Making a difference in bullying. Report # 60. Retrieved November 20, 2007, from <http://psycserver.psyc.queensu.ca/craigw/CraigPepler2000REPORTMakingaDifferenceinBullying.pdf>
- Peterson, C., & Seligman, M. E. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. New York: Oxford University Press.
- Petrone, L., & Troiano, M. (2008). *Dalla violenza virtuale alle nuove forme di bullismo*. Magi, Roma.
- Pisano, L., & Saturno, M., L. (2008). Le prepotenze che non terminano mai. *Psicologia Contemporanea*, 210, 40–45.
- Raskauskas, J., & Stoltz, A., D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43(3), 564–575.
- Shariff, S. (2005). Cyber-dilemmas in the new millennium: School obligations to provide student safety in a virtual school environment. *McGill Journal of Education*, 40(3), 467–487.

Shariff, S., & Gouin, R. (2005, September 8). Cyber-dilemmas: Gendered hierarchies, free expression and cyber-safety in schools. Paper presented at the Oxford Internet Institute conference at Oxford University, Oxford, UK. Retrieved November 20, 2007, from [www.oii.ox.ac.uk/research/cybersafety/extensions/pdfs/papers/shaheen shariff.pdf](http://www.oii.ox.ac.uk/research/cybersafety/extensions/pdfs/papers/shaheen%20shariff.pdf)

Slonje, R., & Smith, P., K. (2008). Cyberbullying: another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154.

Sprague, J. R., Sugai, G., & Walker, H. (1998). Antisocial behavior in schools. In T. S. Watson & F. M. Gresham (Eds.), *Handbook of child behavior therapy* (pp. 451 – 474). New York: Plenum.

Strom, P. S., & Strom, R. D. (2005). Cyberbullying by adolescents: A preliminary assessment. The Educational Forum, Fall. Retrieved November 20, 2007, from http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa4013/is_200510/ai_n15715128

Sugai, G., & Horner, R. H. (2002). The evolution of discipline practices: School-wide positive behavior supports. *Child & Family Behavior Therapy*, 24(1/2), 23 – 50.

Walker, H. M., Colvin, G., & Ramsey, E. (1995). *Antisocial behavior in school: Strategies and best practices*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Willard, N. E. (2003). Safe and responsible use of the Internet: A guide for educators. Retrieved November 20, 2007, from <http://www.csriu.org/online/docs/pdf/srui/intro.pdf>

Willard, N. (2005). Educator's guide to cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress. Retrieved March 23, 2006, from <http://www.csriu.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf>

Willard, N. (2007). Cyberbullying, Cyberthreats and Sexting; Responding to the Challenge. Retrieved December 2, 2007, from <http://www.jahonline.org/content/suppl07>.

Willard, N., E. (2007). The authority and responsibility of school officials in responding to cyberbullying. *Journal of Adolescence Health*, 41(6), 64-65.

Willard, N. (2010). Cyber savvy. Center for Safe and Responsible Internet Use. Retrieved from <http://csriu.org>

Ybarra, M., & Mitchell, K. (2004b). Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27, 319 – 336.

This publication material has been produced
with the financial support of the Daphne III Programme
of the European Commission. The contents of this
publication are the sole responsibility of :
Department Of Psychology, Second University Of Naples,
University Of Cyprus
School Of Psychology Aristotle University Of Thessaloniki
Center For The Study Of Democracy
Eszter Rehabilitation Centre For Sexually Abused Victims
Chiamamilano Association
Italian Ministry Of Education, University And Research
and can in no way be taken to reflect
the views of the European Commission."

CREDITS

TABBY IN INTERNET IS A PROJECT BY:

SECOND UNIVERSITY OF NAPLES

UNIVERSITY OF CYPRUS

ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI

CENTER FOR THE STUDY OF DEMOCRACY

ESZTER
REHABILITATION CENTRE FOR SEXUALLY ABUSED VICTIMS

CHIAMAMILANO ASSOCIATION

ITALIAN MINISTRY OF EDUCATION,
UNIVERSITY AND RESEARCH

WITH THE SUPPORT
OF THE DAPHNE EU PROGRAMME

GRAFIC/CONCEPT DEVELOPMENT & COORDINATION:
IRENE CERVASIO

ART DIRECTION, GRAPHIC DESIGN AND LAYOUT:
XXYSTUDIO

ANIMATION:
ERAZERO S.R.L.

PRINTED BY FURLAN GRAFICA IN FEBRUARY 2012

EXCEPT WHERE OTHERWISE NOTED, THIS WORK IS LICENSED UNDER
[HTTP://CREATIVECOMMONS.ORG/LICENSES/BY-NC-ND/3.0/](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/)